ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИИ-ШАМЫЧ, УШНЫЗА!

Ленин-Сталин паша верч кучедалаш, ямде лий!

ЯМДЕ ЛИЙ

1938 ий 10 август № 38

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

ГАЗЕТ АК: идалыклан 2 т. 16 ыр. пел ийлан 1 т. 8 ыр.

Пионер-шамыч! Комсомолын XX идалыкшым боевой пионерский паша дене вашлийына

ОБРАЩЕНИИЛАН МЕМНАН ВАШМУТНА

Москван Красногвардейский районысо юный пионер-шамыч комсомолын 20 идалыкшым боевой пионерский паша дене вашлияш пеш чапле обязательствым налыныт. Ме Йошкар-Ола район, „10 лет МАО" колхозысо пионер ден тунемше-шамыч тиде обращенийым шокшын вашлийын саламлена. Ленинско-Сталинский комсомолын 20 ий темме юбилейжым меат боевой пионерский паша дене вашлийына.

Мемнан колхозышто 43 пионер ден школьник улына. Чыланат ик подарке гыч ямдылаш пижына. Лишыл жапыште „БГТО", „ГСО", „ЮВС" значок-шамычлан нормо сдатлымашым организоватлена. Нормо сдатлымаште чыланат участвоватлаш тўҥалына. Мемнан кажнын оҥыштына кум оборонный значокна лиеш. Адак сылне художественный альбом шамычым ямдылена.

Тыгак ме у тунемме ийлан талын ямдылалтына. Ленинско-Сталинский комсомолын юбилей кечыжлан кажнынат отлично ден сай отметке гына лийже манын мутым пуэна. Мемнан комсомол изаланна тиде эн чапле подарке лиеш.

Мемнан кокла гыч шуко пионер-шамыч моло тўрлӧ подаркым ямдылаш пионерский мутым пуэныт. Теве Никитин Петя балалайке дене чапле муро-шамычым шокташ тунемеш. Калинин Аркадий РККА-ш приниматлыме „Комсомол" лўман имньым шефыш налын онча. Южышт презым, чомам, кроликым ончаш шефыш налыныт. Ўдыр - шамыч чапле узор-шамычым ямдылаш тўҥалыт.

Ме тыгак ышташ шкенан пошкудо „Марий ял" колхозысо пионер ден тунемше-шамычым ўжына.

Юный пионер - шамыч: **Петров А., Калинин П., Петров В. Никитин Г., Петров Я., Архипов А.,** молат. Чылаже 43 пионер ден тунемше кидым пыштеныт.

Какшан эҥер серыште пырля канаше кум йоча-шамыч колым кучат.

Сўретыште: (пурла гыч шолашке) Йошкар-Ола 1 №-ан школышто тунемше Шошин Ваня, Архангельск Оласе 1 ше №-ан школышто тунемше (ужаш толшо) Шадрин Эдик да Ронго кыдалаш школышто тунемше Долгоруков Шура.

ЮБИЛЕЙЫМ ЧАПЛЕ ПОДАРКЕ ДЕНЕ ВАШЛИЙЫНА

Москван Красногвардейский район 2 № отрядысе пионер-шамычын комсомолын XX-шо идалыкшым боевой пионерский паша дене вашлийме нерген обращенийыштым 7 августышто сайын каҥашышна.

Ме Миклай йолташем дене коктын тений Нолядўр тўҥалтыш школым сайын тунем пытарышна. Тений 5 классыште тунемаш тўҥална. 5 классыште у тунемме ийын первой кечыж гычак „отлично" тунемаш мутым пуэна. Отлично тунемшаш верч коктын соревноватлаш тўҥалына.

Ме коктынат кроликым валына да правил почеш ончена. Кызыт четлыкым ямдылен улына. „ЮВС" значоклан нормым сдатлаш тўҥалына. Мый—Геля—чапле сўретан альбомым ямдылем.

Комсомол—мемнан изана. Тудо кок орденан. Ме, пионер-шамыч, комсомол изана гаяк пеҥгыде, лўддымӧ лийына. Садланак юбилейым чапле пӧлӧк дене вашлияш чыла пионер-шамычым ўжына.

Шалаев Геля, Кутасов Миклай.

„Ударник" колхоз, Йошкар-Ола район.

САЙ ПЧЕЛОВОД ЛИЯМ

Йолташем-шамыч дене пырля Москосо пионер шамычын обращенийыштым сайын каҥашышна.

Мый мўкшым изинекак ончаш пеш йӧратем ыле. Но тунам изи улат манын мўкш омарта деке намиен огытыл. Ынде кугурак лиймекем ачам дене пырля эреак мўкшым ончем. Тений кеҥежым мўкш ончымо правил-шамычым пален налым. Тудын нерген шуко книгам лудам.

Ленинско-Сталинский комсомолын XX-шо идалык юбилейлан мый сай пчеловод лияш мутым пуэм. Шкетынак мўкшым ончаш тунем шуам.

Адак детский фотоаппаратым налам да фото альбомым ыштем „ЮВС" значоклан нормым сдатлаш тўҥалам. Налме мутем честне шуктем.

Кутасов Петя,

Медведево пелэ кыдалаш школын 6-шо классым тунем пытарыше.

ЧОМАМ КУШТЕМ

Ленинско-Сталинский комсомолын 20 ий юбилейжылан, мый Ленинский комсомолын шольыжо — пионер Смелов Миша чапле подаркым ямдылем. Кызыт шкенан колхозын „Сокол" лўман чомажым шефыш налын ончем. Тудым шкак пукшем, йытыраем, шерам, йўштылаш пуртем. Кажне кечын прогулкыш луктам. „Сокол" мыйын йӧратыме йолташем лийын. Юбилей кечылан „Сокол" мыйын подаркем лиеш.

Смелов Миша,

Звенига район, Нурда мучаш ял совет, „Чодра химик" промколхоз.

Москва илыш гыч ик альбом

Ме шукерте огыл Москва олаш экскурсий дене мien толна. Экскурсийыште шуко ужын коштын улына. Социалистический родинын шўмжым ужаш пеш кугу пиял. Тиде ужын коштмым нигунамат ом мондо. Шкемын ужын коштмем гыч Ленинско-Сталинский комсомолын 20 идалыкшылан чапле художественный альбомым ямдылем.

Коротков Петя,

Йошкар-Ола район, Кугу Яшнур ял.

Альбомым ямдылена

29 октябрьыште Ленинско-Сталинский комсомоллан 20 ий темеш. Тиде юбилейлан мый сўретан чапле альбомым ямдылем. Альбомын первой страницешыже мланна весела илышым кондышо Сталин йолташын портретшым ыштем.

Плотников Ваня,

„Ленин" колхоз, Йошкар-Ола район.

* * *

Арбан пелэ кыдалаш школын 6-шо классыште тунемше Смирнов Миклай Ленинско Сталинский комсомолын XX-шо идалыкшылан чапле художественный альбомым ямдыла.

Александров Иля,

Йошкар-Ола район.

3 оборонный значокем лиеш

Мый республиканский пионер лагерьыште—„Таирыште" канем. Лагерьыште илаш весела. Тўрлӧ модыш дене модына, могырнам кандарена, йўштылына. Каныме дене пырля пашам ыштен толна. Мый кызыт „ПВХО", „ГСО", „ЮВС" значок-шамычлан нормым сдатлаш пижынам. Канымем мучко нине кум оборонный значок - шамычлан сдатлен шуктем.

Ленинско - Сталинский комсомолын 20 ий темме юбилейжылан мыйын кум оборонный значокем лиеш.

Смирнов Вӧдыр.

Пектубай кыдалаш школышто тунемше.

Нормым сдатлена

Ленинско-Сталинский комсомолын 20 ий темме юбилейжылан ме, Кужмара пелэ кыдалаш школышто тунемше-шамыч (Звенига район) пӧлӧкым ямдылена. Мемнан пӧлӧкна „БГТО" значок лиеш. Теле вид дене нормым кодшо телым сдатлен улына ыле. Кызыт кеҥеж вид дене сдатлена.

Лукоянов А.

„Таир" лагерьысе пионер-шамыч спортивный площадкыште лўҥгалтат.

Фото С. Чуршуковын.

66

СОВЕТ УШЕМЫШТЕ

Йошкар Армий ден Военно-теҥыз флот Всесоюзный юбилейный спартакиаде

5 августышто Москваш Пашазе Кресаньык Йошкар Армий ден Военно-Теҥыз флот, НКВД да „Динамо" спортивный обществылан 15 идалыкше темме лӱмеш Всесоюзный юбилейный спартакиаде почылтын.

Спартакиадыш Совет Ушемын чыла луклаже гыч социалистический родинам доблестныйын аралыше—4 тӱжем участник погынен.

Боец - физкультурник шамыч спартакиаде почылтмым Совет Ушем маршал С. М. Буденный шокшын саламлен.

Спартакиаде 9 кече шуйна.

Советский кокымшо велотур

6 августышто Москваш советский кокымшо велотурлан старт пуалтын.

Соревнованийыште 117 гонщик участвоватла. Нуно шоссе ден проселочный корно дене 3.200 километрым кайшаш улыт. Тиде первой велотурышто участвоватлыше-шамыч деч 600 километрлан шукырак. Гонщик-шамыч московский велозаводын лукмо машина дене Москва—Киев—Минск — Ленинград — Москва маршрут дене каят. Велотурын финишше 29 августышто Москваш лиеш.

Чапле узор

Йошкар-Ола 5 номыран школын 2 классшым тунем пытарыше Рыбакова Вера Ленинско-Сталинский комсомолын 20 идалыкшылан чапле пионерский подаркым ямдыла. Кызыт 6 тӱрлӧ узорым штен ямдылен. Адак кок тӱрлӧ сылве узорым ышташ пижын.

Загайнов Вачий.

СӰРЕТЫШТЕ: Йошкар-Оласе детсадыш коштшо йоча-шамыч Какшан энгерыште йӱштылыт. **Фото Чуршуковын.**

Сӱретыште: „Ямде лий"—ын активный деткоржо-шамыч. Шола гыч пурлашке: **Александров Иля, Коротков Петр, Загайнов Василий.** Нуно „Ямде лий" редакцийын активный деткоржо улыт. Шукерте огыл Москошко экскурсий дене кошт толыч.

Фото А. Овечкинын.

ЭКСКУРСИЙ ПЕШ КЕЛШЫШ

Ме „Ямде лий" газетын эн активный деткорышт-шамыч улына. Садланак „Ямде лий" редакций мемнан пашанам аклен, молошамыч дене пырля Москвашке экскурсий дене каяш путевкым пуыш. 27-ше июльышто ме Москвашке кайышна. Экскурсий 29 июльышто тӱҥале. Эн первояк ме метрошко пурышна. Туштo ятыр кудалыштмек Волга-Москва каналыш кайышна. Кремль деке ончаш миймышна, Лениным ужна. „XX летие РККА и Военно-Морского флота" выставке мемнан кумылнам моткочак нӧлтыш. Тыште Йошкар Армийын куатшым, героический пашажым советский художник-шамыч пеш сай ончыктен моштеныт. Адак политехнический музейыш, зоопаркыш пурышна. Зоопаркыште нигунам ужыдымо янлык-шамычым: слоным, тигрым, леопардым, обез'ян - шамычым ужна. Политехнический музейыште папанинец шамычын вургемыштым, илыме верыштым, пашаштым ончышна. Нуно нерген руководительшамыч мланна пеш сайын умылтарышт.

Экскурсийыште ужмына нерген ме ялыште йолташ-шамычлан чыла каласена.

Загайнов Васлий,
Александров Иля,
Коротков Петр.

Уржа вуйым погена

Ме, пионер-шамыч, шкенан „Йошкар кече" колхозлан уржа вуй погаш полшена. Кызыт 120 килограмм уржа вуйым поген улына. Пырдыж газетым лукташ полшена. Каныш жап годым колхозник-шамычлан газет ден журналым лудына.

Ягодаров Наум.
Кужмарий ял совет, Роҥго район.

Шыҥшалым кучышна

Ме Пектубай районысо пионерский лагерьыште каныше-шамыч чодраш экскурсий дене миен улына ыле. Тушто ныл шыҥшалым кучен улына. Тудо вич игым ыштен. Шыҥшалым сайын ончена. Телым биологий дене тунемашна ик животный уло.

Державин.

ЯПОНСКИЙ ВОЕНЩИНЫН У ПРОВОКАЦИЙЖЕ

Японец - шамыч первой кана велэ огыл Совет Ушем ӱмбак керылташ тӧченыт. Але мемнан территорий воктен японский самолет-шамыч коштыт, але японский салтак - шамыч мемнан границым вончат ыле. А вот Хасан ер районышто советский ден японский часть-шамыч коклаште кучедалмаш тыге лийын: 29 июльышто японский отрядым, нунын налме лӱмдымӧ кӱкшака вер гыч луктын кудалтымек, японецшамыч советский территорийыште улшо Заозерный (Чанкуфын) кӱкшака вер ваштареш ик дивизий наре войскам чумыреныт.

31 июль. 3 час. Йӱд. Йыр пычкемыш. Чыла шып. ..Кенета чӱчкыдын пулемет мӱгыраш тӱҥалын. Пычал дене лӱймӧ йӱк шергылтын. Тиде советский пограничный заставе ӱмбак японецшамыч кержалтыныт. Нуно международный правам пужен, мемнан границым вонченыт. Советский пограничный заставе ӱмбак кенета нападатлен, тудым Заозерный кӱкшака вер деч шыгыремден. Нунын чумыр дивизий улмаш. Тиде жапыштак японский артиллерий советский ешартыш вий толмым мешаяшлан лишыл кӱкшака верлашке да нунын йыр улшо проселочный корнылашке лӱйкален. Артиллерий полшымо дене японский пехота советский территорийыш 4 километр наре пурен кертын. Ик мыняр час гыч толын шушо советский регулярный часть-шамыч японский войскам советский территорий гыч луктын кудалтеныт.

Кок велыштыжат „сусыргышо ден колышо улыт. Японец-шамычын колышо ден сусыргышо 400 еҥыш шуэш. Японец-шамыч советский территорийеш 5 орудийым, 14 пулеметым да патронан 157 винтовкым коденыт. Советский мӧгырышто сусыргышо 55 да колышо 13 уло. Ик советский танк ден ик орудийым локтылмо. Кредалме годым советский войска Манчжурский границым ик канат пудыртен огыл.

2 августышто волгыжмеке японский войска адак уэш Заозерный кӱкшака верыш наступатлен. Кредалмаш кечегут лийын. Советский артиллерий японский войскам эре лӱен, а самолет-шамыч воздух гыч нуным бомбитленыт. Тиде кредалмаштат японец - шамыч шуко йомдареныт.

Иностранный паша наркомЛитвинов йолташ—лӱдыктымаш политик дене мемнан ода лӱдыктӧ манын японский дипломат-шамычлан шукерте огыл шижтарен ойлен. А кызыт Токиошто улшо пашаште советский поверенныйлан японский правительствылан пеҥгыде протестым ыштащ шӱдымӧ. Советский территорийын тӱкаш лийдымылыкшым пагалаш японский военщине деч требоватлаш поручитлыме.

* * *

Посол Сигемицун Литвинов йолташлан „мирный" предложенийым ыштымек ик кече вара тений 4 августышто Хасан ер вес велне улшо японский войска советский территорийыш пеш чот лӱйкалаш тӱҥалын. Тыште чыла тӱрлӧ калибран пеш шуко артиллерий, нунын коклаштак нелэ артиллерият, советский войска ваштареш наступленийыш кайше японский пехотлан действоватлаш йӧным ыштен. Манчжоу-Го территорий гыч лӱйкален. Советский войскат вашмутым пуэн артиллерий дене лӱйкален. Кумыл час артиллерий дене ваш лӱйкалмек, тидын дене японский артиллерийым пызыралме, советский частьшамыч советский авиаций полшымо дене контрнаступленийыш каеныт да шкенан пограничный пункт-шамычым пеҥгыдын налын мемнан территорийым японский войскан кодшыжо деч эрыктеныт.

Чыла нерген кушкын

◆ Пачиновский кыдалаш школышто тунемше-шамыч (Смоленск) учитель-комсомолец Лавренев йолташын вуйлатымыже почеш шке районысо природный поянлыкым тунемыт. Шукерте огыл Сож энгерысе серым кӱнчымӧ годым мамонтын ятыр лужо-шамычым муын улыт.

◆ Вашке Ленинградский „Ленфильм" киностудий режиссер А. Иванов ден П. Павленкон сценарийышт почеш ыштыме „На границе" кинокартиным луктеш.

Тиде фильм—мемнан родинам аралыше пограничник да тудын тушман ваштареш кредалмыжым, колхозник-шамычын границым оролаш кузе полшымышт нерген ончыкта.

◆ Киевыште шашке дене СССР чемпион лӱмым налаш Всесоюзный шашечный чемпионат эртаралтеш. Чемпионатыште всесоюзный полуфинальный соревнованийыште сеҥыше-шамыч модыт. Чемпионат 19 август марте эртаралтеш.

◆ 2 августышто Азербайджан йылме дене „Пионер Азербайджана" лӱман у пионер газет лекташ тӱҥалын.

◆ Шукерте огыл Панвенки села воктене (Энгельс) колхозник-шамыч млондыште ала могай кугу янлыкын лужым муныт. Энгельский музейыште паша ыштышешамыч лу мумо верыш миймек паленыт: тиде пеш шукерте колышо гигантский носорогын лужо улмаш. Тудым наукышто „Эласмотерий" маныт. Луым музейыш конденыт.

◆ 2 августышто летчик Н. Д. Федосеев куштылго спортивный самолет „Г—23—бис" дене 7.985 метр кӱкшытыш чоҥештен кӱзен. Тыге кӱшко чоҥештымыже деч французский летчик Андре Жапин установитлыме международный рекордшым шукылан шеҥгелан коден. Андри Жапи 1937 ий 31 декабрьыште тыгай категорий самолет денак 5. 268 метрым кӱзен ыле.

◆ Киевыште школьникшамычын куштылго атлетик Всесоюзный соревнований эртыш. Вич кече годым 758 школьник-куштылго атлетик-шамыч 1938 ийыште ончыл верыш лекшаш верч соревноватлышт. Соревнований эртыме дене 13 всесоюзный да 12 республиканский у рекордым ыштыме.

Мланна колхоз полша

Тений шкенан „Кокшага" колхоз мланна футболым, волейболым да сеткым налын пуыш. Тидлан ме пеш куанышна. Кызыт кажне кастене футбол да волейбол дене модына.

Н. Янай.
Великополь ял совет, Оршанке район.

К. С. СТАНИСЛАВСКИЙ КОЛЕН

7 августыштo 3 часат 45 минут кечывалым шке квартирешыжак (Станиславский урем) ССР Ушем народный артист, кок гана орденоносный Константин Сергеевич **Станиславский** колен.

Тений январьыште Станиславскийлан 75 ий темын. Тиде юбилейым пӱтынь эл пайремлен.

Пытартыш тылзылаште К. С. Станиславский МХАТ сценыште Мольерын „Тартюфа" пьесыж дене ятыр пашам ыштен. Тиде жапыштак тудо Станиславский лӱмеш оперный театрыште Стефановын „Пограничник" у опер шындымым руководитлен. Тудын вуйлатымыже почеш первой постановкын 7 картинажым шуктымо. Июнь тылзыште Константин Сергеевич шке лӱмеш студийыште испытаньым эртарен.

15 июньышто Константин Сергеевичын шӱмжӧ коршташ тӱҥалын. Сандене тудлан паша ыштымым чарнаш логалын. Константин Сергеевичым врач-шамыч чарныде ончены, эмленыт. Туге гынат, чер эреак кушкын шоген. Изишак куштылгын тучаш тӱҥалмек, июль пытартыш кечылаште Константин Сергеевичым Барвих санаторийыш колташ келшыме ыле. Но 2 августышто К. С. Станиславский шкенжым адак начар шижаш тӱҥалын. Черлым вакшыш пыштеныт. Температура кушкын, шӱм деятельность лушкыдемын. Кишечный заболеваний лиймек, положений адак вачарештын.

7 августышто эрдене черле еҥ шкенжым сайракын шижын, тудлан куштылгырак лийын улмаш. Но шӱм тугак пашам томам ыштен. 3 часат 45 минутышто Константин Сергеевич Станиславский тичмаш сознаний улмо ӱмбачак колен.

Искусствын кугу мастерже

Пел ий ончыч Совет Ушем Константин Сергеевич Станиславскийын 75 ийжым палемдыш. Кугу русский режиссер ден актерым чумыр эл саламлыш.

К. С. Станиславский (Алексеев) 1863 ийын 17 январьыште шочын. Чумыр кужу ӱмыржӧ мучко искусствышто пашам ыштен. Изиже годымак тудо любительский спектакльлаште участвоватлаш тӱҥалын. Вара театральный училищыште тунемын. Сценым пеш чот йӧратен.

Искусствышто улшо моло ончыл пашаеҥ-шамыч дене пырля Константин Сергеевич 1888 ийыште „искусство ден литератур обществым" ыштен. Чыла тӱрлӧ искусствышто пашам ыштыше-шамычым лишемдаш да пеш сылне спектакльшамычым шындылаш тиде обществе шке ончыланже цельым шынден. Станиславский кугу актер лийын выступатлен, тугак режиссер лийын.

1898 ийыште Станиславский ден В. И. Немирович-Данченко кугу театрым почыт. Тиде театр Горький лӱмеш Ленин орденан Московский художественный академический театр маналтеш. Тыште Станиславский пеш тале актер да режиссер велӧ лийын огыл, тугак тудо исследователь, испытатель лийын, искусствышто у корно-шамычым почеден.

25 ий коклаште тиде театрын сценыштыже 30 наре рольым модын. Тылеч посна 50 наре тӱрлӧ постановкын режиссерже лийын, театрын художественный руководительжылан шоген.

Театрын кугу мастаржын—К. С. Станиславскийын пашажым советский калык пеш кӱкшын аклен. Тудлан ССР Ушем калык артист лӱмым пумо. Тудым ик кана Ленин орден дене, ик кана Трудовой Йошкар знамя орден дене наградитлыме.

Русский искусствын кугу мастаржым—Константин Сергеевич Станиславскийым Совет Ушем шемершамыч вигунамат огыт мондо.

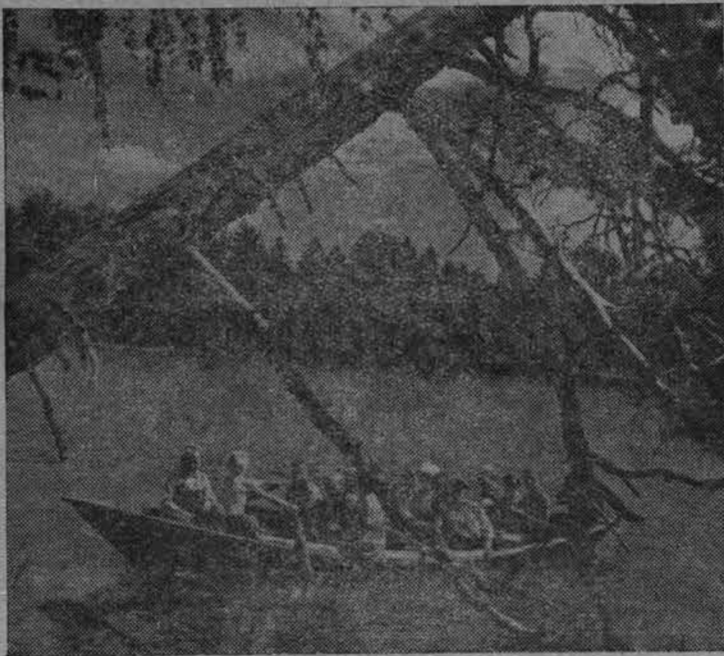

„Таир" пионерский лагерьыште каныше пионер-шамыч ерыште пуш дене коштыт.

А. Г. МАЛЫШКИН

3 августышто йӱдым кугу советский писатель—Александр Георгиевич Малышкин йолташын шӱмжӧ кырымым чарныш. Тудо руш писатель-шамыч коклаште кугу верым налын шогыш. Тудо гражданский сар илыш гыч шуко произведенийым возен, нуным калык йӧратен лудеш.

Александр Георгиевич Малышкин йолташ 1890 ийыште шочын. Йоча жапшым пӱтынек шочмо уездыштыже гына эртарен. 1917 ий 1918 ий марте Шем теҥгыз флотышто лийын. 1919 ийыште Йошкар Армийыш налыныт. Восточный, Туркестанский, Южный фронтышто тальн кучедалын.

1921 ийыште „Падение Даира" лӱман первой повестьше печетлалтеш. Тиде произведенийыште Малышкин йолташ Йошкар Армийын Перекопым налмыже нерген пеш чаплын возен. Тунамсе напряженный кучедалмашым, контрреволюцийын сеҥалтмыжым пеш мошттен ончыктен.

Тиде повесть деч вара тудын ятыр ойлымаш-шамыч сборникше: „Ночь под Кривым Рогом", „Февральский снег", „Никитские субботники" лукталтыт.

1931 ийыште ГИХЛ издательстве тудын „Севастополь" романжым печетлен луктеш.

1938 ийыште лекше „Люди из захолустья" романыштыже Малышкин йолташ революционный кучедалмаште у этапын—сталинский пятилетке верч кучедалмашын сӱретшым пеш чаплын, келгын шижмаш дене сӱретла.

Малышкин йолташ эше пеш ондак колен—тудлан 48 ий велӧ. Тудо шке талантшым пеледме, шке творческий планже да вийже нӧлталтме жапыште колен. Тудын колымыжо—пеш кугу да ойган йомдарымаш.

„Таир" лагерьысе ерыште колым кучышо пионер-шамыч: (пурла гыч) Ведерников Шура, Тымбаршев Коля да Димитриев Валя.

МЕМНАН КАЛЕНДАРЬНА

1 гыч 12 август марте

1 августышто (1914 ийын) тӱнямбал империалистический сар тӱҥалын.

2 августышто (1933 ийын) Сталин лӱмеш Беломорско-Балтийский канал почылтын.

3 августышто (1920 ийын) РКП(б) ЦК И. В. Сталин йолташлан Врангель ваштареш кучедалашлан Южный фронтышто Реввоенсоветым организоватлаш кӱштен.

4 августышто (1900 ийын) руш художник И. И. Левитан колен (1860 ийын 30 августышто шочын).

5 августышто (1895 ийын) Карл Марксын другшо да соратникше Фридрих Энгельс колен (1820 ийын 28 ноябрьыште шочын).

6 августышто (1929 ийын) Особый Дальневосточный армий организоватлалтын.

7 августышто (1920 ийын) Йошкар Армий Врангельын Каховка денсе белогвардейский войскажым шалатен.

8 августышто (1917 ийын) РСДРП(б) VI-шо с'ездыште—вооруженный восстанийлан ямдылалтше с'езд почылтын.

11 августышто (1916 ийын) Йошкар Армий Ашхабадым налын.

ВЕСЕЛА ЙОЧА КОМЕДИЙ

Союздетфильм студийыште режиссер В. Немолаев „Доктор Айболит" лӱман весела йоча комедийым ыштыме пашажым пытара. Сценарийым Е. Шварц К. Чуковскийын книгаже почеш возен.

Мемнан ожнысо йӧратыме доктор Айболит моряк Робинзонын корабльже дене изи йочан—Пентан ачажым кычалаш каен. Ачажым разбойник Беналис шолыштын. Айболит дене пырля путешествийыш тудын сай йолташыже-шамыч: Биба пий, Чи-Чи обез'янка, Карудо попугай, Вумба тумына, Кика лудо да Хрю-Хрю сӧсна иге каеныт.

Айболитын шыде Варвара сестрицаже нуным огеш чамане. Тудо разбойник Беналис дене пырля нуным пытаршашлан тӱрлӧ энгекым ыштылеш.

Животный - шамыч докторлан кычалаш полшат. Пиялдыме пленникым куштыла кычалаш кӱлмым Биба ӱпш денак пала. Разбойник-шамычын „Гром и молния" кораблышт Беналисын приказше почеш Робинзонын кораблъже ӱмбаке нападатлат. Тунам чыла животный-шамыч разбойник-шамыч дене кучедалат. Даже Хрю-Хрю сӧсна игат боец-шамычлан „ядром" пӧртыктыл колтылын. Тиде „ядро-шамыч" Робинзон кораблыште олма, дыне да арбуз улыт. Нуно разбойник-шамычын вуйышкышт йӱр семын пернылыт. Айболитын дружный коллективше разбойник-шамычым сеҥа. Чыла приключений-шамыч пеш сай эртат. Корабль Пентан да животный-шамычын мумо ачаштым мӧҥгышкыжӧ конда. А шыде Варвара ден разбойник Беналисым наказатленыт.

Тӱҥ рольышто улыт: республикын заслуженный артистше М. Штраух (доктор Айболит), искусствын заслуженный деятельже И. Аркадин (разбойник Беналис), Е. Гуров (Робинзон), А. Вильямс (Варвара), куд ияш Витя Селезнев (Пента) да Р. Горбачеван дрессировщица животныйжо-шамыч.

Чыла натурный с'емке-шамычым Ялташте ыштыме. Доктор Айболитын йомак элыште илымыжлан кӧра крымский природым вашталташ: пушеҥге ден скала - шамычым чиялташ искусственный пеледыш, пушеҥге да пальме-шамычым шындаш, корным пудыргышо воштончышым шаваш, искусственный скала-шамычым шындылаш да молымат ыштaш верештын.

Животный - шамыч дене паша нелӧ лийын. Дрессированный животный-шамыч деч посна фильмыште тӱрлӧ „пациент-шамыч" сниматалтыныт. Нуно тӱрлӧ верла гыч Айболитын изи пӧртышкыжӧ эмлалташ толыт. Тушто черет дене зонд йымалне кылтыме неран изи пий-шамыч шинчат, адак тӱрлӧ кайык-шамыч чоҥештен пурат.

Айболитын комнатыштыже мераҥ, ур, шоҥшо-шамыч илат. Маска ден рывыжат снимаялтыныт. А Москваште эше эн „изи", сусыр Джумбо слон снимаялтеш. Тудо 500 порций мороженыйым кочмыж деч вара кокыраш тӱҥалын. Варажым доктор Айболит тудлан ик печке микстурым (микстура—эм) ыштен пуэн, тиде эмым слонлан „кечеш кум кана кочмо деч ончыч ик ведра дене" йӱаш кӱштен.

Животный-шамычлан аламогай циркысе номерым исполнятлыме семын огыл, а „актер семын модаш" кӱлын. Теве, примерлан, Биба пий дене обез'янка Чи-Чи шуко нелӧ заданий-шамычым шуктен шогат. Чи-Чи обез'янке разбойник Беналисын изи Пентам пещереш суралмен шындыме пеш кугу кӧгӧныш кӱза да тудым почеш. Тудо пеш чот кучедалмаш кайме годым парусым руда да лӱдын пытыше разбойник тушкам тудын дене леведеш.

Биба пият кучедалмаште участвовата. Варажым тудо Беналисым шке арестовая да тудым пидын доктор Айболит дек конда. Тиде годым животный-шамыч доктор Айболитым да изи Пентам йӧратымыштым да Беналис ден тудын разбойникше-шамычым йӧратыдымыштым, нунылан осал шонымыштым ончыктат.

Фильмыште йӧсын туныктымо животный - шамычат снимаялтыныт. Теве нуно: Хрю-Хрю сӧсна иге, Бумба тумына, Карудо попугай.

Хрю-Хрю „рольлан" фильмым сниматлыме жапыште 6 сӧсна игым вашталташ логалын, вет нуно тылзе гыч пеле жапыштак кугу сӧснаш савырнаш тӱҥалыныт.

Животный шамыч Пента рольым модшо Витя Селезнев дене пеш келшен иленыт. Витя ынде первой гана огыл снимаялтеш. Те тудым „Дума про козака Голоту" да „Человек рассеянный" фильмлаште шарнеда.

Кызыт снимайыше коллектив Ялташте пашам пытарен, мӧҥгеш пӧртылын, фильмымат сдаен.

„Ямде лий" 3-шо стр.

67

ИСПАНИЙСЕ ФРОНТЛАШТЕ

Тений апрель тылзыште Испанийыште фашист-шамыч Средиземный теҥыз дек пурен кертыныт. Республиканский Испанийын территорийышкыже пӱчкын пурен, тудым кок ужашлан ойыреныт. Тидын дене республиканец - шамычлан ик самостоятельный армий олмеш коктытым ышташ логале. Тыге республиканец шамычын положенийышт ятырак нелеме. Туге гынат, фашист - шамычын теҥыз деке шеҥын пурымышт республиканский Испанийым героически аралышешамычын ваштареш шогымыштым пудыртен кертын огыл. Испанский фашист ден итало-германский интервент-шамычын чыла ончыкылык планышт шукталт кертде кодо.

Первойжо фашист-шамыч Барселон ден Тортосыш наступатлышт. Тиде наступленийышт нимогай результатымат пудымо дене, нуно чӱмыр тӱҥ вийыштым Сагунто ден Валенсийыш (Леванта фронт) кудалтеныт. Тыште нунылан шотлан ыш тол. Валенсийым шупшын налаш фашист-шамычын ӱшанымыштым республиканец-шамыч пудыртышт. Леванта фронтышто кредалмаш кум тылзе утла шуйныш. Сай военный техникан фашист-шамыч тиде жапыште нимонар серьезный сеҥымашымат ыштен огыт ул. Республиканец - шамыч дене кредалмаште нуно шуко тӱжем еҥым йомдареныт.

Эбро эҥер районышто улшо республиканский войска-шамыч Леванта фронтышто кучедалме годым лийше передышкым кучал моштеныт. Нуно каналтеныт, шкеныштым порядкыш конденыт да у вий дене 24 июль йӱдым наступатлаш тӱҥалыныт. Нуно Эбро эҥерым куд верыште вончен кертыныт да эҥер вес могыр серыште пеш кӱлешан ятыр кукшыт-шамычым налыныт.

29 июльлан республиканец-шамыч Вильяльбам налыныт да Гандесум авыреныт. Республиканец-шамыч 5 тӱжем утла пленныйым, шуко оружийым, военный снаряженийым налыныт.

Республиканец-шамычын наступленийышт испанский фашист ден итало-германский интервент-шамычым чот брыктарыш. Нуно Эбро эҥер тӱкнаш лийдыме манын шотлышт.

Республиканец-шамычын наступленийышт тӱҥалмек, фашист-шамыч нунын ваштареш пеш шуко самолет-шамычым колтеныт. Нуно республиканский войска-шамычын частьышт вончымым жаплан чарен кертыныт.

Кызыт Эбро эҥер районыш фашистский командованийлан кугу вийым Леванта фронт гыч кусараш логалын. Республиканец-шамычлан тидыжак кӱлын. Войска-шамычым кусарыме дене Леванта фронтышто фашист-шамычын положенийышт нелемын. Пытартыш жапыште нуно тиде фронтышто наступленийым ыштен кертын огыт ул.

Кызыт фашист-шамычын чӱмыр вниманийышт Эбро эҥер районыш ушнен. Туш то кызыт Гандесу, Бильяльба да Файон верч кредалмаш виян кая.

Испанийсе фронтлаште лийше пытартыш событий-шамыч испанский калыкын кугу виижым ончыктышт. Фашист шамычым йӧршынак шалатен пытарышаш часат тора огыл.

А. Липатов

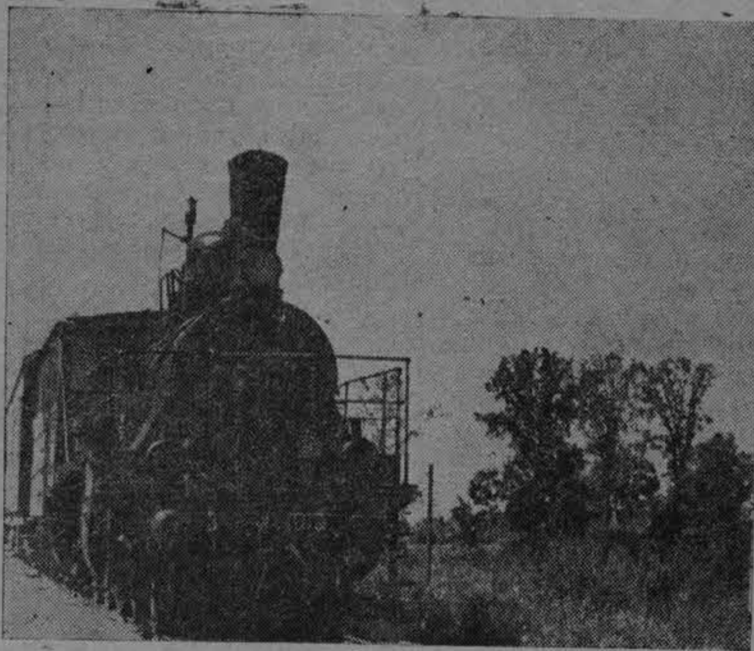

Йошкар-Олашке поезд толеш. Фото С. Чуршаковын.

ТЕТРАДЬ

Тетрадь первояк 2,5 тӱжем ий ончыч лектын. Древний Египетын шаланыше олалаштыже аралалт кодшо шуко сай тетрадьым муmo. Нуно вӱд растений—папирусын шӱмжӧ гыч ыштaлтыныт.

„Тетрадь“ — древне-греческий шомак. Тудо меммнан семын „четверка“ манме лиеш. Школьник-шамыч лист кагазым ныл ужашлан тодылыныт да тетрадь лийын. Кыдалаш курымышто, тӱжем ий наре ончыч тетрадьым п е р г а м е н т але осеlын вычкыж коваштыж гыч ыштен улыт.

400 ий наре ончыч книга дене ыштыме кугу тетрадь-альбом-шамыч лектыныт. Тиде тетрадьым вычкыж пу оҥа дене переплетатлымек кӧгӧн дене тӱкылат улмаш.

Варваракше школьник шамыч тетрадьым шкеак ышташ тӱҥалыныт. Кугу руш учоный Ломоносов тыгыде кагаз ластыкым иктыш оген, тӧрлатен пӱчмек тетрадьым ыштен.

Сай кагаз гыч ыштыме тетрадь 75 ий ожно гына лектын. Тунам тетрадь пеш шергакан ыле, садланак школьник - шамыч налын кертын огытыл.

Шутко

КОЛ КУЧЫШО (колыштдымо шукшлан):—ит пӧрт тый, ораде! Пӧрташ тӱҥалат гын, тыйым шуэм да весым налам!

ЯРА ЖАП ГОДЫМ

Отделым И. Федотов вуйлата

Метограмме

„Д“ дене вӱд,
„Т“ дене йӱк.
Алексеев Аркадий.

Сотнур район, „Пионер“ колхоз.

Кроссворд

Кроссвордышто мут-шамычым палашлан ончыктымо цифр гыч тӱҥалын шемемдыме клетке марте горизонтальне (шола гыч) але вертикальне (ӱлыкӧ) лудын кайыман. Кажне ош клеткыште ик буква лийман. Ик мутын букваже вес мутын букваже лийын кертеш.

Горизонтальный линийыште тыгай мут-шамыч улыт:

1. Руш учоныйын изобретенийже. 4. Пӧр'еҥ лӱм. 5. Мурымо годым йӱкым палемдымаш. 7. Ик союзный республикын олаже. 10. Государствын столицыже. 14. Азербайджанский ССР коч йогышо эҥер. 19. Сӱрет. 21 Военный ӱзгар. 22. Шокшо велеш кушшо шурно. 25. Кайык. 26. Кугу янлык. 27. Ӱдыра чаш-шамычын чиемышт. 28. Шинчыше вӱд. 33. Школысо занятий. 35. Пушеҥге. 36. Кӱтӱ (рушла мут). 37. Сӱян ӱзгар.

Вертикальный линий ден:

1. Киевский князь. 2. Музыкальный инструмент. 3. РСФСР-ысе областьын столицыже. 4. Кажне пӧртын уло. 5. Эстонийын столицыже. 6. Кол кучымо ӱзгар. 8. Африкысе государстве. 9. Шудо солымо жапыште кучылтмо ӱзгар. 11. Вӱдыштӧ илыше. 19. Ешыште эн пагалыме еҥ.

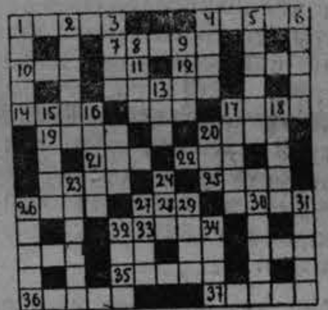

13. Молодеж ушем. 15. Сурт вольык. 16. Наций. 17. Южым качайыше ӱзгар. 18. Африкысе осал янлык. 20. Африкысе эҥер. 23. Планет. 24. Телым кӱлешан ӱзгар. 26. Вольыклан кочкыш. 27. Курго. 29. Геометрический кап. 30. Нелыт. 31. Тӱс. 32. Пушеҥге. 34. Удыр (рушла).

Весела модыш.

Раз, два, три!

Модшо - шамыч кругыш шогалыт. Покшелне шогышо модшо - шамычлан умылтара: „Раз“ манмеке модшо-шамыч кок копаштым ваш ыштат да кидыштым ончыко шуят, „два“ манмеке кидыштым кок могырыш шаралтат, „три“ манмеке кӱшкӧ нӧлталыт. Вара покшелне шогышо кычкыраш тӱҥалеш. Но тудо цифр-шамычым порядке дене огеш ойло гынат, кертеш: тыгеже модшо-шамычым путайыкташ сайырак. Садлан модшо-шамычлан посна числам ойлымек кидым кузе кучымым сайын шинчаш кӱлеш. Кӧ кидым йоҥылыш ышта гын, тудо покшеке лектеш, але иктаж-могай „штрафым“ ыштыктыман.

У КНИГА-ШАМЫЧ

Николай Григорьев. „Бронепоезд Гандзя“. Детиздат. 1938 ий. Т и р а ж 25.000 экз. Акше 4 теҥгеат 50 ыр.

„Гандзя“ лӱман красный бронепоезд кок вагонан, кӱжгӱ пу оҥа дене обшиватлыме улмаш. Туге гынат, петлюровец - шамычын башнян бронепоезд дене кредалаш пижын. Противникын артиллерийже а л а мыняр кана тудым сусыртен, но „Гандзя“-се лӱддымӧ боец-шамыч тудым обшиватлымек тушман ваштареш уэш талын кредалыныт. Противникын бровепоездше красный боец-шамычлан эрыкым пуэн огыл. Садланак „Гандзя“ команде тушманын бронепоездшым кузе гынат пытараш тыршен.

Ала кузе ик кана красный-шамычын налме станций деч тораште огыл тушман бронепоезд лектын да станцийым орудий дене лӱяш тӱҥалын. „Гандзя“ тудын ваштареш каен. Кумда нурышто лишеммек, нуно ваш-ваш лӱйкаленыт. „Противникын снарядше дене лӱймеке пу дене обшиватлыме „Гандзя“ ик мыняр минутыштан шаланымашке шуын. П е л командыже строй гыч лектын. „Гандзя“ поезд шеҥгек чакнаш решитлен, но шеҥгелне корным пудештарыме нерген вашке пален налыт. Садланак красный поезд виян ход дене тушман ваштареш каен, куд дюйман пушко гыч лӱен бронепоездым шӱтен. Тыге петлюровец - шамычын бронепоездыштым командыжге пытарен.

* * *

Я. Тайц. „Воротничок“. Детиздат. 1938 ий. Тираж 25.300 экз. Акше 3 теҥгеат 25 ыр.

Тиде книгаште шуко теме дене возымо ойлымаш-шамыч улыт: Ончан ожнысыжо, пионер, Йошкар Армий, колхозник да моло нергенат возымо. Ме кок ойлымашын содержанийжым пуэна.

„Воротничок“. 1 май кечын Ира Земмель аваж дене пырля школысо йоча утренникыш толын. Иран шӱштыжӧ тошто йошкар сога улмаш. Йоча-шамыч тидым ужын воштылаш тӱҥалыныт. Тунам Иран аваже тудо соган историйжым каласен пуэн.

Кумло ий ожно, але изи улмыжо годымак, Иран аваже пашазе-шамыч д е н е пырля массовкым эртараш миен. Кенета казак-шамыч толыныт да пашазе-шамычым покташ тӱҥалыныт. Ик казак изи ӱдырын йошкар согажым ужын да тудым лупш дене кырен. Кырыме дене сога кушкедлен. Тиде кушкедлыше согам Иран аваже 30 ий аралеы. Вот таче, советский йоча-шамычын 1 май кечым пайремлымышт годым тудо изи ӱдыржылан согам чиктен.

* * *

„Свидание“. Изи Янкельын ачажым революционный пашаш шымыжлан полиций арестоватлен. Янкель аваж дене пырля ачажым ужаш миен. А тюрмашке политический заключенный деке ик еҥым веле пуртат улмаш. Тунам аваже эргыжым тюрмаш колта, шкеже капка воктене шоген кодеш. Кунам Янкель ачаж деке пурен, тудым еврейла ойлыктен огытыл, а тудо руш йылмым ок шинче улмаш. Тыге Янкель шинча вӱд йӧре ачаж ӱмбак ончен... нимом пелештыде шоген. Йоча ачажлан нимом каласыдеак лектын каен.

МЕМНАН АДРЕС: Йошкар-Ола, Марий АССР, Совет пӧрт, 13-шо №-ан пӧлем, „Ямде лий“ редакций. Телефон: Совет пӧртын коммутаторжо, 82-шо №.

Ответственный редактор— И. АЛЕКСАНДРОВ.

Увол. Марлита № А 639. Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-ше типографийже.